

lan fordulatot hoz magával, amely a valóság keretein belül nem, csak a csodák, az irrealitás szintén magyarázható. A kötet utolsó darabja (*Rebi*) az eddigiek-nél jóval rövidebb írás, amely elsősorban homályosságában rokon a megelőző szövegekkel. Egy hatóság-jármű egy pincébe tereli az elbeszélőt, aki mindig Rebit várja visszajönni, s közbe visszaemlékszik arra, amit este együtt láttak: „...kelet felé egyszer csak fényesség támadt az égen, hatalmas narancsszerű felhő emelkedett a láthatár fölé, olyan lett tőle az ég, mint amilyenről a próféta beszél.” A férfi nem képes értelmezni az eseményeket, nem köti össze a narancssárga villanást és a hatóságok szírnázó autót, védőruhába öltözött embereit.

A kötet összes elbeszélője (legyenek akár én-elbeszélők, akár egyes szám harmadik személyben tudósító narrátorok) igaz egyébként (ha nem is ennyire sarkosan) ez a megértési probléma. Nemcsak nem értelmezik azt, amit elmesélnek, de valószínűleg nem is értik az eseményeket, akkor sem, ha másról, akkor sem, ha saját magukról beszélnek. A kötet írásainak alapvető narrációs eljárása ez: mintha az egyes novellák végére jutva az olvasó többet tudna a helyzetről, szituációról, mint a benne élő szereplő. Persze lehet, mindez csak illúzió, de az egészen biztos, hogy a befogadók nagy része nem hagyja kitöltetlenül az üres helyeket, összekapcsol egymással hallgatásokat, kimondott szavakat, tetteket és motívumokat. Az elbeszélők mindezt nem teszik, vagy mert nem tudják, vagy mert nem akarják megérteni a körülöttük zajló eseményeket. És talán nem is lehetséges ez a megértés. Ahogyan a *Leordina* című írás elbeszélője fogalmaz: „Ha a látszatot vesszük, azt hiszem, nagyjából találó a kép, amit fölvezoltam róluk. Persze a lélek

mélyebben fekvő zugaiba nem lát bele senki.” Mint ha Bodor saját ars poeticáját adná az elbeszélő szájába. Fel lehet festeni egy képet, de hibázunk, ha úgy teszünk vagy azt képzeljük, mintha egészen pontosan tisztában lennénk azzal, mi folyik a felszín alatt. A kötet első írása (*A Matterhorn mormotái*) az, amely talán a leginkább kilóg a hét elbeszélés közül. Nemcsak azért, mert életrajzi vonatkozásai vannak (ügynöki jelentések), hanem mert ez épít leginkább a racionális befogadásra, nem sejtet, hanem magyaráz, s talán éppen azért érzem ezt a töbinél egy hajszálnyival gyengébb szövegnek. A rágcsálók megfigyelésével foglalkozó tudós megtudja, hogy elérhetővé váltak az ügynökakták, megnézheti, kik jelentettek róla, de egy groteszkre sikeredett ebéd után ráébred, jobb lesz neki nem tudni semmiről, és visszatér a mormoták tanulmányozásához. Talán ez az írás van a legkevésbé elemelve a valóságtól, de az egyébként az egész kötetet átítató, keserű, fanyar humor itt válik a leginkább explicitté.

A nagy várakozásnak és az ezzel együtt járó olvasói elvárásoknak képes megfelelni ez a mindössze százötven oldalas könyv, amely olyan történetdarabkákat tesz elénk, amelyek nagy részében nem tudunk a hősökkel egyértelműen azonosulni, mégis felismerünk bennük valami mélyen közös emberit, a hezitálás, a tanácstalanság természetét, vagy meglátjuk azt a világot, amelyben a véletlenek szerepe sokkal nagyobb, mint ahogy azzal általában számolni szokás. Mindezt az ismeretlenül is ismerős, „világvégi” bodori tájakon, a peremvidékek legszélén. Bodor Ádám legújabb kötetében is megőrzi és alig változtatja azt a nehezen megfogható vagy körülírható történetmesélési módot, amely a kortárs próza egyik legfontosabb szerzőjévé teszi.

FEKETE J. JÓZSEF (1957) Zombor

FEKETE J. JÓZSEF

Németh Péter Mikola:

Személyesség

a személytelenségben –

Párbeszélgetéseim Könyve

Hungarovox, 2018

Korábban három alkalommal írtam Németh Péter Mikola költészetéről, ezeket az alkalmakat a *Mysterium carnale*, a *Visszasejtesít* és a *Talán* gyűjtemények versei nyújtották. Meggyőződésem, hogy

értettem, jól értelmeztem költeményeit, művészi szándékát, spirituális világnézetét. Ilyeneket jegyeztem le a költészetével történt ismerkedésem során: „»...minden dolog az egyből származik...« –

olvasható a hol az alkímisták ősatyjának, hol az egyiptomi bölcsességisten, Thot megtestesülésnek tekintett Hermész Triszmegisztosz smaragdtáblájának harmadik feljegyzésében. A háromszor legnagyobb Hermész gondolata a világteremtésnek arra az ősharmóniájára utal, ami az egylényegűség ősállapotának éltető közegét uralta, amikor az Egység még nem burjánzott a Kettős-ség, majd a Többes-ség identitást megosztó világává, amikor még egy volt a Teremtő és a Teremtett, a Gondolat és a Cselekedet, a Test és a Lélek. A létező világ eme »aranykorába«, az unus mundus rejtett világ-egységébe, a héraikleitoszi hen panta einai – a világ az egy megnyilatkozása – állapotába kíván visszavezetni Németh Péter Mikola *Visszasejtesít* című kötetével”; „az avantgárdtól áthagyományozott formanyelv által igyekszik olvasóját, nézőjét beavatni abba az emberi-természeti-szagrális misztériumba, ami révén értelmezhetővé válik a visszasejtesítés gondolata és célja, az ősharmónia és a ma emberének összeszalazódása. Mert nem egyéb ez az (e/x/kszpanzív) visszasejtesítés, mint Istennek az önmagunkon belüli keresése, olyan (ön)beavatási folyamat, ami a bennünk lakozó Istenről szóló tudás közelébe állít, a teremtés ősállapotába helyez, avagy Hamvas Béla szellemében visszaállítja a világ eredeti és élhető állapotát”; „Mikola számára a költészet a kereső ember nyelvi-képiszellemi-tárgyi-gesztuális-rituális-szagrális-elementáris-művészi megnyilvánulása, nem csupán szó és gondolat, hanem szó és akció, ami lehetővé teszi a különböző művészi kifejezési formáknak és lehetőségeknek a másikat erősítő egymásba hatolását”; „Ha az ember képes magát visszasejtesíteni, visszamagzatosítani a világegész harmóniájába, az emberen kívül minden egyéb csak másodlagos.”

Még hosszsan sorolhatnám Mikola költészetének bennem keltett reflexióit, de hát azokat már mind leírtam valahol. Most pedig viszontláttam ezeket a gondolatokat, de nem a megjelenésük helyén, és nem saját megfogalmazásomban, hanem Mikola beszélgető könyvében, mintegy igazolásul, hogy idejekorán sikerült kellően ráhangolódnom közlendőjére, ugyanis beszélgetései során „kibeszéli” az életét és művészetét alakító tépelődéseit, meglátásait és meggyőződéseit, amihez beszélgetőtársai kiváló médiumok, folytatják a fölvetett témát, illetve maguk nyújtanak lehetőséget a kérdezőnek gondolatai kifejtésére.

Itt egy pillanatra meg kell állnunk, és elmondanunk, hogy Vác szellemi műhelye, a Madách Kör, miként Szörényi László jegyzi, minden ellenzéki párt eredője, amelyek a szabadságvágyat és a

szólásszabadságot tűzték zászlajukra, lehetővé tette N. P. Mikolának, hogy tartalmas televíziós és rádiós beszélgetéseket folytasson a tudomány, az oktatás, a művészet, a hitélet jeles képviselőivel, és bemutatásuk során önmagát is „bemutassa”. Az ilyen interjúk – és sok más egyéb, eredetileg szóban elhangzott szöveg (visszatérés az előadás ős-eredeti oralitásához) átírásainak – gyűjteménye a mostani kötet. A beszélgetések átíratában tipográfiailag elkülönül a kérdező és a válaszadó szövege, ám gyakran olybá tűnik, hogy egyetlen személy fogalmaz a témáról, olyannyira egymáshoz illeszkednek a gondolatok – végtére minden az Egyből származik –, máshol, ahol a téma tárgyyszerűsége megkívánja, visszaáll a hagyományos kérdező–válaszadó föllállás. A dolgok eltérő megközelítésekor Mikola nem tágit meggyőződésétől, de tiszteletben tartja beszélgetőpartnere véleményét. Ő „az elkötelezett megfigyelő”, aki úgy ül le interjúalanyával szemben, hogy szinte mindent tud róla. Nem csupán az adott személyről, hanem mindenről, amiről tudni érdemes bármit is. Rendkívül tájékozott, műveltsége elmélyült és sokoldalú, eszményi kérdező, még ha bőbeszédű is. Olykor hosszú lére hagyja kérdéseit, többet vall magáról és témájáról, mint amennyit a válaszadója hozzáfűzhet. Csodálkozom is, hogy a kötetbe gyűjtött beszélgetések hogyan férhettek bele egy-egy rádiós vagy televíziós adásba, szerintem szóbeli előadásai (tanulmányfelmondásai) is túl hosszúak ahhoz, hogy a közönség megértéssel hallgathassa őket elejétől végéig. A papír viszont más, a könyvet le lehet tenni, újra fölvenni, visszalapozni.

A kötetnek számos olyan csomósodási pontja van, amelyekre ráérezhettünk a szerző verseiben, így az egyetlen azonosság (Istenben az ember, emberben az Isten [Sántha Attila szellemesen fogalmazott erről az egységről, amikor megkérdezték, miért írja következetesen kis kezdőbetűvel az *Isten* szót: „isten ott van bennünk, és igen, kisbetűvel szoktam írni, mivel magam egy részét csak nem fogom Kendnek szólítani” – Varga Melinda interjúja, Irodalmi Jelen, 2018. december, 40.]), illetve az Isten által elhagyott ember és az ember által elhagyott Isten gondolata, Pilinszky katolicizmusa, Madách egyetemessége, Hamvas Aranykor-értelmezése, az adventi várakozás, Jézus földi és égi kettőssége, az ember nihilbe és szenvedésbe vetettsége, az egyetemes értékvesztés, a bűn és a vétek, a bűnhődés, a hit, a tény és a valóság elkülönülő mivolta, a megtérés, az üdvözülés, az elérhetetlen hajdani harmónia visszhangja az általános szétszóratásban, ha profábbb témákat keresünk: a szocializmus bűnei,

a rendszerváltás gyermekbetegségei, helytörténetileg Vác és a tőle elválaszthatatlan püspökség, az Ipoly-táj, végül a szerző családi legendáriumának szövegbeli és vizuális megjelenítése. Ezekre illeszkedik rá a kötetben vállalt személyesség szövegvilága. Remek ötlet, hogy a könyvet egy fordított interjú nyitja, amelyben Szörényi László kérdezi Németh Péter Mikolát, amivel megalapozza az alaposságot, a tájékozottságot, a műveltség megjelenése iránti olvasói elvárásokat, majd végül ugyancsak a Tanár úr értő, személyes összegzéssel zárja a kiváló gyűjteményt.

Németh Péter Mikola filozófus, az életet fürkésző, a spirituális iránt érzékeny táltos, interjúalanyával beszélgetve egyetemes érvényű megállapításokig jut, sőt, azokat is rávezeti az ilyen univerzálisságok fölismerésére, akik azokat nem érzik eleve sajátjuknak. Szemléletes példa erre a Ladik Katalinnal folytatott hvari társalgás, amelyben a kezdetben felmerülő különbözőségek idővel olyannyira egymáshoz simulnak, mintha ugyanaz a személy fogalmazta volna őket, noha mindketten más alaptól kiindulva érvelnek. Mikola talán általánosabban, Ladik konkrétan. Az alábbi párbeszéd első megszólalója Ladik, aki korunk emberének meghasonlottságáról beszél:

„– Szerintem a legnagyobb boldogság abból adódik, hogyha az ember elveszíti az egyéniségét és egygyé válik a természettel, a világmindenséggel, az Istennel. Az egyik gyötrelem a civilizáció és a kultúra viszonyából adódik, mert az iskola és a társadalom kilúgozza, kivonja az ember egyéniségéből azt a képességet, amivel születik. Az ember különben tökéletes és boldog maradna, hogyha nem törölnék ki belőle az Istennel és univerzummal együvé tartozás érzését, tudását. Ami megkezdődik az iskolában és folytatódik a társadalmi életben, az az emberi lélek megnyomorítása. Ezt nem bírhatja senki sem sokáig, ezért aztán tovább keresi az »énjét«, persze változnak a korok, a divatok, a társadalmi változásokhoz pedig alkalmazkodnia kell az embernek. Amikor végre megalkotja énképét, kiderül, hogy az nem illeszkedik bele az adott társadalomba. Közben a társadalom és a politikai helyzet is változik, meg a divat is. Az ember folyamatosan változó világban él, igyekszik abba beilleszkedni, s persze nem tud folyamatosan meghasonulni önmagával. Nem csoda, ha tudathasadásos állapotba kerül.

– Sajnos, ez valóban így van. Azért is ajánlatos befelé figyelünk nap mint nap, imádkozni, ha lehet, hogy születésünknap kapott égi békénket, lelki egyensúlyunkat végre valahára visszakaphassuk, még itt ebben a földi létben, a kozmikus egészben. De mostanság, ahogy így elnézem magunkat a harmadik évezred békétlen éveiben, ez szinte lehetetlennek tűnik. Abban azonban mégiscsak bízhatunk, hogy az égtől kapott tisztaságunkat besározó és ellepő társadalmi, informális szemétkupac alól visszamagzatosodva nemlétünk összejtéjéig, a boldogságunk írmagjáiig, ahogy az imént utaltál rá, visszajuthatunk személytelen világunk szívébe, hogy életünknek hitele és karát-száma legyen.”

Ugyanennél a beszélgetésnél maradván, úgy tűnik, Mikola túl anyagelvűnek tartja Ladikot, amikor arról beszél, hogy a ma embere „vegetálási üzemmódban él”, teste ugyanis tudja, mi a dolga, a test hordozója erre hagyatkozik, létét a fiziológia és a hormonális állapot diktálja, befolyásolják a napi rutinesemények is, mint az evés, ivás, alvás, és mindez visszatér alkotásaiban is, vagyis a metafizika és a spiritualitás, a keresztény meditáció (ima) ritka pillanat – saját alkotótevékenységében. Mikola ezt természetesen másként látja. Nem tudom, kettőjük igazát összeháboríthatná-e a mélységesen katolikus és ugyanennyire realista Szentkuthy, aki alkotása során döntő befolyásúnak tartotta, hogy milyen nyakkendőt kötött, hogy miként süt be ablakán a nap, vagy melyik fázisánál tart emésztési ciklusa.

Talán elmondhatnánk, hogy a mindennapok semmissége vezet el az egyetemesség képzetének elfogadásáig. Maurice Blanchot ír egy kínai írásjelről, amely egyszerre jelöli az embert és a kettes számot, jelezvén, hogy az ember mindig önmaga és egyben a másik. Ezt, a francia filozófus által „önfeledt kettőségnek” keresztelt létállapotot érhetjük tetten Mikola beszélgetéseiben.

Vesézhetnénk a témát, ám erre hely hiányában aligha kerülhet sor, csupán a kötet név- és helymutatója tizenöt oldalt tesz ki, bármilyen recenziói szándék csődöt mond a tapasztalt bőséggel szemben. A gyűjtemény ugyan ad egy műfaji kapaszkodót – *Párbeszélgetéseim könyve* –, ám műfaja mégis meghatározhatatlan, beszélgetéseket, tépelődéseket, tanulmányokat, verseket, fotókat egybegyűjtő dokumentum, olyan Mikola-féle kötet. Amit a művészet és világa megértése iránt elkötelezett olvasó érdeklődéssel forgathat.

